

28-1:929 Зехебу М. А.

Mesud Muhić

IMAM ŠEMSUDIN MUHAMMED B. AHMED EZ- ZEHEBI I NJEGOV DOPRINOS RAZVOJU ISLAMSKIH NAUKA

SAŽETAK

Ovaj rad na temu Imam Ez-Zehebi i njegov doprinos razvoju islamskih nauka je, svakako, pokušaj prezentacije jednog od mnogobrojnih učenjaka iz oblasti hadiskih znanosti kako bismo se поближе upoznali sa njim, njegovim životom, njegovim doprinosom ovoj vrsti znanosti, njegovim napisanim djelima itd.

Poznavanje hadisa i hadiskih znanosti nužnost je bez koje ne možemo spoznati istinski značaj hadisa kao drugog izvora islama, kao tumača i komentatora Kur'ana i kao neprikosnovenog autoriteta u razradi kur'anske misli i praktičnoj primjeni propisa sadržanih u njemu.

Bez temeljitog poznavanja hadisa nije moguće spoznati pravi smisao islama niti suštinu Kur'ana, a bez poznavanja hadiskih znanosti nije moguće upoznati autentičnost i vjerodostojnost hadisa.

Svjesni značaja hadisa, ashabi Allahova Poslanika, s.a.v.s., pomno su vodili računa da im šta od Vjerovjesnikovih, s.a.v.s., riječi i postupaka ne promakne. Takav odnos prema hadisu od njih nasljeđuju i njihovi nasljednici tabi'ini, a od njih njihovi nasljednici etbai-tabi'ini, i sve tako dok hadis nije definitivno popisan i sabran.

Islamska povijest je iznjedrila plejadu velikih ljudskih umova koji su snažno utjecali na tokove svog vremena i ostavili neizbrisiv trag na kasnije generacije.

Jedan od tih velikana je svakako i imam Ez-Zehebi koji se, pored hadiskih znanosti, istakao i na polju tefsira, kiraeta, historije i fikha – razumijevanja propisa vjere.

ABSTRACT

This work is about Imam Ez-Dhahabi and his contribution to the development of Islamic science, attempting to present one from many scholars in Hadith-science field, for better acquainted with him, his life, his contributions to this kind of science, his written works, etc.

Knowing Hadith and hadith science is a necessity without we can not know the true significance of the hadith as another source of Islam, as interpreters and commentators of the Qur'an and as the undisputed authority in the development of Qur'anic thought and practical application of the regulations contained in it.

Without a knowledge of hadith is not possible to know the true meaning of Islam, nor the substance of the Koran, and without the knowledge science of hadith is not possible to know the authenticity and credibility of the hadith.

Aware of the significance of the hadith, the Companions of the Prophet, s.a.v.s., carefully took into account not to miss the Prophet, s.a.v.s., words and actions. Because of importance of hadith they inherited them to the following successors (tabi'in), and from them to their successors (tabi'in), and so on when hadith is not definitively listed and collected.

Islamic history has produced a constellation of great human minds which are strongly influenced the trends of his time and left an indelible mark on later generations.

One of these giants is Ez-Dhahabi who, in addition he mastered hadith science, he was distinguished in the field of tafsir, Kira, history and fiqh - understanding regulations faith.

BIOGRAFIJA IMAMA EZ-ZEHEBIJA

Puno ime, rođenje i porijeklo

Eš-Šejhul-imam El-Hafiz Šemsuddin Muhammed ibn Ahmed ibn Osman ibn Kajmaz ibn ebi Muhammed Abdullah Et-Turkmani Ez-Zehebi rođen je u mjesecu rebi'ul-ahiru 673. hidžr. god., odnosno u oktobru 1274. god. po miladu u Kebr Batni u blizini Damaska.²⁵⁷ Porijeklo vodi iz jedne plemenite turkmenistanske porodice koja je živjela u Dijarbakiru u kome mu je djed ukopan. Nadimak Ez-Zehebi je dobio po ocu koji je bio poznat po proizvodnji zlata (ar. Ez-Zeheb – zlato)²⁵⁸.

Bio je omiljen među ljudima okitivši se lijepom naravi i plemenitošću. Posebno se istakao u ljubavi prema nauci. Sve ove kao i mnoge druge plemenite osobine Šemsuddin je preuzimao od oca. Zbog ljubavi prema ilumu, uložio je veliki

²⁵⁷ Salahuddin Es-Safedi, *El-vafi ve El-Vefajat*, Dar Al-Ihja At-Turas Al-Arabi, Bejrut, 2000, 2/114.

²⁵⁸ Ibid.

trud i napor u odgoju svoga sina koji će poslije postati jedan od najvećih učenjaka na polju islamskih znanosti.

Bio je šafijskog mezheba u fikhu.

Početak obrazovanja

U svojoj ranoj mladosti Ez-Zehebi je počeo posjećivati halke učenja Kur'ana napamet sve dok ga nije u potpunosti naučio i savladao pravila njegova učenja pred šejhom Mesud ibn Abdullah Es-Salihi.

Nakon što je stasao u prepoznatljivog mladića, napunivši svojih osamnaest godina, posvećuje se učenju Kur'ana po kiraetima susrećući se sa poznatim učenjacima kiraeta toga doba kao što su Džemaluddin ebu Ishak El-Askalani i šejh Džemaluddin ibn Gal pred kojima je proučio Kur'an na sedam poznatih kiraeta.

U vrijeme dok je još pred svojim šejhovima učio kiraete, srcem mu je plijenila nauka o hadisu Poslanika, s.a.v.s. Maksimalno svoga vremena ulagao je u ovu disciplinu silno žudeći da se sretne sa učenjacima hadisa toga vremena. Na tom putu nije žalio ni sebe ni vrijeme.

Putovanja imama Ez-Zehebija i susreti sa učenjacima toga vremena

Prvo putovanje imama Šemsuddina u traganju za znanjem je bilo u unutrašnjosti Šama²⁵⁹ kada je oputovao 1293. god. u Balbek, u današnji Liban. Nakon što je savladao određeno potrebno znanje iz hadiske znanosti kod učenjaka Balbeka, nastavlja svoj put nauke prema Halepu, Hami, Tripoliju, Karaku, Nablusu, Basri, Tebuku, Remli i Jerusalemu.

Njegova sljedeća destinacija je bio Kairo u Egiptu 1295. god. gdje je nauku sticao pred poznatim šejhovima toga vremena na čijem čelu je bio Ibn Dekik.

Zatim putuje u Aleksandriju kako bi usavršio svoje znanje u kiraetima ovladavši posebno verš i hafs kiraetima. Nakon toga se vraća u rodni Damask.

1298. god. odlazi u Mekku radi obavljanja hadža. Na to putovanje ide u društvu šejhova i svojih vršnjaka. Slobodno vrijeme za vrijeme hadža provodi slušajući hadise Poslanika, s.a.v.s., i njihovu terminologiju od šejhova Mekke i Medine.

Učitelji imama Ez-Zehebija

Tragajući za znanjem imam Ez-Zehebi se susreo sa mnogim učenjacima. Posebno se ističe njegov susret sa trojicom učenjaka njegova vremena koji su itekako utjecali na njegovo usmjerenje u traganju za znanjem, a bili su i njegovi savremenici:

-Ebu El-Hadždžadž El-Mizzi Eš-Šafi'i

²⁵⁹ Područje koje obuhvata današnju Siriju, Palestinu, Liban i Jordan.

IMAM ŠEMSUDIN MUHAMMED B. AHMED EZ-ZEHEBI I NJEGOV DOPRINOS RAZVOJU ISLAMSKIH NAUKA

-Ilmuddin El-Birzali Eš-Šafi'i i

-Šejhul-Islam ibn Tejmije El-Hanbeli

Posebnu ljubav i poštovanje isticao je prema Ibn Tejmiji, rahimehullah, napisavši njegovu biografiju²⁶⁰ kroz koju je istakao tu svoju neizmjernu ljubav i pohvalu na njegov račun.

EZ-ZEHEBI KAO MUHADDIS

Ljubav prema hadisu Allahova Poslanika, s.a.v.s., u njegovo srce je usadio Ilmuddin El-Birzali koga je imam Ez-Zehebi poslije prozvao El-Hudždže što je bila posebna počast i titula toga vremena.

Govoreći o svom šejhu El-Birzaliju, imam Ez-Zehebi kaže:

„On je taj koji mi je hadisku nauku učinio dragom i omiljenom, jer je shvatio moj način ophođenja prema nauci, pa mi je rekao da moj stil u nauci sličí stilu muhaddisa što je svakako ostavilo velikog traga na mene pa sam počeo učiti od njega savladavši mnoge discipline.“²⁶¹

Od svoje osamnaeste godine, još dok je savlađivao znanje o kiraetima, posvetio se izučavanju hadiskih znanosti zbog velike ljubavi prema ovoj disciplini unutar islama.

Na ovom polju nije žalio ni sebe ni vrijeme. Proputovao je mnoga prostranstva, sreo se sa velikim alimima toga vremena, učivši pred njima, crpivši na razne načine znanje koje su posjedovali kod sebe, ne stideći se pitati bilo šta što ga je interesiralo ili bilo nejasno.

Na tom putu ostao je sve do svoje smrti, učeći i podučavajući druge hadisu Poslanika, s.a.v.s.

Isticao se u svim oblastima hadiske nauke kao što su: biografije prenosilaca hadisa, njihova stanja, lanci prenosilaca hadisa, uvjeti da bi određeni hadis bio prihvaćen.

Nije slijepo slijedio učenjake nego bi koristio sve svoje sposobnosti u razumijevanju hadisa i njegove terminologije. Imao je svoj pravac u hadiskoj nauci. Davao bi sve od sebe na polju dokazivanja ispravnosti kao i neispravnosti određenih predaja. Po tome je i bio prepoznatljiv kao „zlata vrijedan“.

DRUŠTVENI POLOŽAJ IMAMA EZ-ZEHEBIJA

Imam Ez-Zehebi je bio jedan od onih koji su u praksi doživjeli realizaciju Allahovog, dž.š., obećanja da će na visoke stepene podići one koji budu vjerovali i

²⁶⁰ Ez-Zehebi, *Terdzumetu šejhil-islam ibn Tejmijeh*, Darur-risaleh El-Alemijeh, Damask, 2013.

²⁶¹ Ibid, 112. str.

kojima je dato znanje. Njegovo znanje je bilo prepoznatljivo ne samo na području Šama nego i šire.

Medrese u to vrijeme u Šamu sličile su univerzitetima današnjeg vremena gdje je svaka od njih ponaosob bila na nivou specijalizacije određene islamske discipline. Tako su, recimo, neke od njih bile specijalizirane samo za nauku o hadisu u kojima su predavali eminentni stručnjaci i alimi toga doba.

Druge su pak bile specijalizirane za hanefijski, malikijski, šafijski i hanbelijski fikh, arapski jezik ili medicinu. Uz sve ovo postojale su biblioteke i vakufi kao i plaće zaposlenima.

Pored medresa u velikim džamijama su se održavali kružoci gdje su tragaoci za znanjem mogli i na takav način sticati znanje iz različitih oblasti islamskih nauka.

Tako npr. u emevijskoj džamiji su postojale sedamdeset i tri halke učenja i proučavanja Kur'ana.

Imam Ez-Zehabi je bio raspoređen na više pozicija ili položaja kroz svoj životni vijek.

UČENJE KUR'ANA SA KIRAETIMA

Ovu funkciju je obavljao u zamjenu za svoga šejha Šemsuddina Ed-Dimjatija u emevijskoj džamiji početkom 693. hidžr. god. dok je imao približno dvadeset godina. Na ovoj poziciji nije ostao dugo. Nešto manje od godinu dana.

HATIB DŽAMIJE

Napunivši trideset godina svoga života preuzeo je dužnost hatiba u svom rodnom selu Kefr Batni. Na tom položaju ostaje oko deset godina.

PREDVODNIK USTANOVE „DARUL-HADIS UMMU SALIH“

Na čelu ustanove kao što je „Darul-hadis“ u Damasku se nalazio šejh odnosno učenjak koji ju je predvodio. Tada je to bilo na stepenu današnjeg predsjednika Univerziteta. Oni koji su bili zaduženi za postavljanje na ovu poziciju su tragali za učenjakom toga doba, te vidjevši plemenite osobine i znanje imama Ez-Zehabija nisu imali poteškoća oko odabira.

Tako imam Ez-Zehabi biva izabran i postavljen na ovu poziciju. U ovoj ustanovi je imao stan u kome je ostao sve do svoje smrti. Jedno vrijeme je bio predvodnik „Darul-hadis Ez-Zehirije“ u Damasku.

PREDAVAČ NA PREDMETU HADIS U MEDRESI EN-NEFSIJE

Na ovu poziciju dolazi 739. hidžr. god. nakon smrti svoga šejha El-Birzalija koji je predavao istoimeni predmet u ovoj medresi.

PRAVAC (MENHEDŽ) IMAMA EZ-ZEHEBIJA U HADISKOJ NAUCI

Prvi koji su udarili temelje menhedžu imama Ez-Zehebija su svakako njegovi roditelji koji su ga odgojili na principima vjere islama usmjerivši ga ka onim vrijednostima koje će mu biti od koristi kako na ovom tako i na budućem svijetu.

Velika je vrijednost za njega bila odrastati u takvom okruženju u kome se prakticirala vjera islam. To mu je dalo osnove za njegovo dalje napredovanje na polju traganja za korisnim znanjem.

Potrebno je naglasiti da su šejhovi imama Ez-Zehebija, odnosno, njegovi učitelji itekako utjecali na njegov pravac u različitim znanostima, a posebno u hadiskim u kojima se isticao. Bili su mu šejhovi, a i sunarodnjaci u isto vrijeme iako je bio mlađi od njih.

Nema sumnje da je Ibn Tejmije od njih trojice na njega ostavio najveći utisak što se svakako odrazilo na njegov pravac, poglede i ideje.

Hafiz Ez-Zehebi je imao svoj samostalan pravac u hadiskoj nauci kog je izgradio na čvrstim temeljima islama. Svaki hadis je morao proći kontrolu hadiskih disciplina nakon čega je davao ocjenu o njegovoj prihvatljivosti, ispravnosti, manjkavosti, stepenu itd.

U istraživanju i pisanju je imao poseban stil koji se razlikovao od drugih. Kada piše, onda to biva precizno i koncizno, a u isto vrijeme razumljivo za čitaoca. Nastojao je na najbolji način pojasniti ono o čemu piše.

Bio je veliki protivnik filozofskog stajališta u pogledu logike, ilmül-kelama, nekorisnih i štetnih nauka kao što su sihir, propagiranja izmišljenih hadisa, neistinitih pripovijedanja i sl. Podsticao bi svakog onog ko se njima bavi na tevbu i povratak Allahu, dž.š., i Njegovoj jednoći.

AKIDA – VJEROVANJE I MORAL IMAMA EZ-ZEHEBIJA

Kada je u pitanju vjerovanje imama Ez-Zehebija potrebno je naglasiti da je ono zasnovano na čistom pravcu ehli-sunneta – ispravnih sljedbenika islama. Mnogo je pisao o svom vjerovanju u više svojih djela, a posebno u djelu El-'Ulub navodeći svoja uvjerenja po pitanju vjerovanja u kader, svojstva Allaha, dž.š., smanjenje i povećavanje imana i sl.

U djelu *Sijer E'alam En-Nubela*²⁶² kaže:

„Dovoljno je muslimanu kada je u pitanju vjerovanje da vjeruje u Allaha, Njegove meleke, knjige, poslanike, odredbu dobra i zla, proživljenje nakon smrti, da niko Allahu nije sličan, da ono što se navodi od Njegovih svojstava je sušta istina, da je Kur'an Allahov govor i Njegova objava, da On nije stvoren itd. shodno onome na čemu se složio ummet. Ako bi se ummet razišao oko osnovnih temeljnih načela na nama je da šutimo i prepustimo to Allahu govoreći: „Allah i Njegov poslanik, s.a.v.s., najbolje znaju“.

Od osobina jednog alima – učenjaka je da se pored iluma kog stekne okiti i moralnim atributima koji krasi svakog čovjeka muslimana. Moral ovog velikog učenjaka je bio na visokom nivou.

Savjetujući druge imao je običaj govoriti:

„Molim Allaha, dž.š., za korisno znanje, a znaš li šta je korisno znanje? To je ono sa čime je došao Kur'an kog je pojasnio Poslanik, s.a.v.s., riječima i djelom. Rekao je Poslanik, s.a.v.s.: „Ko odstupi od mog pravca – sunneta ne pripada meni“. Zato, dragi brate, dužnost ti je da razmišljaš o Allahovoj knjizi koristeći se Sahihima dvojice imama, sunenom imama En-Nesaija, Rijadus-Salihinom od En-Nevevija i njegovim Ezkarom, jer tako ćeš se spasiti i postići uspjeh... Veliki hajr je u prakticanju čiste vjere.“²⁶³

Imam Ez-Zehabi se isticao svojom pobožnošću, svojim zuhdom, mnoštvom ibadeta kako obaveznih tako i dobrovoljnih, činjenjem dobrih djela u kojima je nastojao preteći druge. Mnogo je vremena trošio nastojeći da pomogne drugima. Podsticao je na dobro, a odvrtao od zla. Njegova bogobožnost se pokazivala u svakom djelu.

UČENICI IMAMA EZ-ZEHEBIJA

Imajući u vidu položaj imama Ez-Zehabija kao predavača hadiskih nauka u školama hadisa u Damasku kao što su: „Zahirijja“, „Tenkizijja turbet ummu Salih“ i dr. svakome biva jasno da su pred njim imali priliku nauku iz hadisa sticati na stotine učenika toga doba koji su poslije bivali učenjaci hadisa svoga vremena.

Među onima kojima je pripala čast da budu učenici ovog velikog alima su:

Ahmed ibn Muhammed ibn Ibrahim El-Makdisi (714-765 hidžr. god.),

Ahmed ibn Muhammed El-Ala'i El-Harrani (702-745 hidžr. god.),

Ibrahim ibn Abdir-Rahman ibn Kadil-Kudat Bedruddin Muhammed ibn Džema'ah (765-790 hidžr. god.),

Ismail ibn Omer ibn Kesir El-Basrevi Ed-Dimeški (701-774 hidžr. god.),

²⁶² Ez-Zehabi, *Sijer e'alam en-Nubela*, Muesseh Er-Risaleh, Bejrut, 1985, 19/342.

²⁶³ Ibid, 19/340.

IMAM ŠEMSUDIN MUHAMMED B. AHMED EZ-ZEHEBI I NJEGOV DOPRINOS RAZVOJU ISLAMSKIH NAUKA

Abdul-Vehab ibn Tekijud-Din Alijj ibn Abdul-Kafi Es-Sebki (728-771 hidžr. god.),

Muhammed ibn Rafi' Ibn Hidžris Es-Sellamijj El-Hurani El-Asl (704-774 hidžr. god.),

Muhammed ibn Alijj ibn El-Hasen El-Husejni (715-765 hidžr. god.),

Halil ibn Abdullah Es-Safedi (umro 764 hidžr. god.).

Pred šejhom Šemsuddinom mnogi su naučili Kur'an napamet imajući u vidu njegovo izvrsno poznavanje Kur'ana i kiraeta.

O njegovom položaju u društvu govore mnogi primjeri. Često puta kada bi htjeli istaći znanje i položaj određenih učenjaka govorili bi da je taj i taj „Zehebi svog vremena“.

Tako je hafiz Es-Sujuti u biografiji hafiza ibn Hadžer El-Askalanija kazao:

„...Jedinka u svom vremenu, nosilac zastave sunneta, Zehebi ovog vremena...“

Na račun imama Ez-Zehibija izrečene su mnoge pohvale kako od njegovih učitelja tako i od strane njegovih savremenika i učenika.

DJELA IMAMA EZ-ZEHEBIJA

Krajem sedmog stoljeća kada je imao oko dvadeset i pet godina svoga života, hafiz Ez-Zehebi počinje svoje znanje postepeno pisati u djela znajući da ostaje samo ono što je zapisano. Napisao je preko dvije stotine djela.

Ono sa čime je počeo jeste pisanje sažetaka od velikih osnovnih djela iz različitih znanosti. Tako je prije pisanja svog poznatog djela „Tarihul-islam“ sačinio sažetke mnogo djela kao što su:

„Tarih Nejsabura“ od El-Hakima,

„Tarih Misra (Egipta)“ od ibn Junusa,

„Tarih Bagdada“ od El-Hatiba,

„El-Ensab“ od Ebu Seida Es-Sem'anija,

„Tarih Damaska“ od ibn Asakira,

„Vefejat El-E'ajan“ od ibn Hallekana i dr.

Od hadiskih djela od kojih je sačinio sažetak potrebno je navesti:

„El-Mustedrek“,

„Sunen El-Bejheki“ i

„Tehzibul-Kemal“.

Istakao se u pisanju kako velikih pisanih djela, djela srednje veličine tako i malih djela. Tako naprimjer, njegovo veliko poznato spomenuto djelo po imenu „Tarihul-islam“ je satkano u šezdeset tomova. Djelo „Tezkiretul-huffaz“ se sastoji iz dva toma, a djelo „Eš-Šefa'ah“ iz jednog toma.

Nakon dugih putovanja u potrazi za znanjem, svoga boravka na mjestu imama u svom rodnom mjestu kao i položaja muderrisa u medresama hadiskih znanosti u Damasku, imam Ez-Zehebi počinje pisati svoja poznata djela kojima će se, inšallah, koristiti mnoge generacije do Sudnjeg dana.

Od njegovih poznatih djela iz oblasti hadisa i hadiskih znanosti su:

Sijer El-E'alam En-Nubela'

Ovo njegovo djelo je drugo po veličini nakon djela „Tarihul-islam“ i jedno je od najpoznatijih djela općenito iz oblasti biografija prenosioca hadisa. Sastoji se od trideset tomova:

Mizanu El-I'tidal fi nakdi Er-Ridžal,

Tabekatu El-Huffaz,

Ihtisaru Es-Sunenu El-Kebir li El-Bejheki,

Ihtisaru El-Mustedrek li El-Hakim,

Ehadis muhtesar li Ibn Hadžib,

El-Mevkizatu fi ilmi mustalahi El-Hadis i dr.

SMRT IMAMA EZ-ZEHEBIJA

Cijeli svoj život imam Ez-Zehebi je posvetio nauci, učeći i podučavajući druge stečenom znanju. Bio je to težak i mukotrpan put posebno imajući u vidu da u njegovo vrijeme nije bilo toliko savremenih pomagala kao što mi danas imamo.

Nije bilo lahko putovati prevaljujući ogromne razdaljine u traganju za znanjem. Trebalo je mnogo odricanja. Konstantno čitanje i pisanje je itekako utjecalo na njegov vid na kog se i sam požalio pisajući biografiju imama Ahmed ibn Hanbela. Nedugo zatim je potpuno oslijepio.

Bilo mu je jako žao što nije bio u prilici nastaviti sa pisanjem zbog sljepila. Često se i nervozio zbog toga. Njegovo sljepilo je trajalo sedam godina sve dok mu Allah, dž.š., nije oduzeo dušu.

Preselio je na Ahiret 3. zul-k'adea 748. hidžr. god. u Damasku u 75-oj godini života. Ukopan je u mezarje El-Bab Es-Sagir, a njegova dženaza je obavljena u emevijskoj džamiji kojoj je prisustvovao veliki broj uleme među kojima je bio njegov učenik imam Es-Sebki.

ZAKLJUČAK

U svakom vremenu i prostoru kroz povijest je bilo onih koji su svojim trudom i naporom proučavajući Allahovu vjeru ostavili veliki utisak u društvu zajedno sa mnoštvom djela koja će biti od velike koristi potonjim generacijama koje dolaze poslije njih.

IMAM ŠEMSUDIN MUHAMMED B. AHMED EZ-ZEHEBI I NJEGOV DOPRINOS RAZVOJU ISLAMSKIH NAUKA

Među onima koji su ostavili jedan takav utisak, a i pisana djela iza sebe, posebno iz hadisa i hadiskih znanosti, je svakako imam Ez-Zehebi čija djela su jedan od svjedoka veličine i kapaciteta ovog velikog učenjaka.

Malo je danas onih koji pručavaju hadis i njegove znanosti a da nisu čuli za ovog imama ili se koristili njegovim djelima. Sljepilo njegovih očiju, je dokaz koliko je naprezao svoj vid u želji da nauči što više od Allahove vjere.

Nije učio samo radi sebe, nego da bi olakšao i drugima prenoseći im stečeno znanje. On je, zapravo, bio svjestan riječi Poslanika, s.a.v.s., da će od znanja koje ostavi iza sebe imati nagradu kod Allaha, dž.š., i kada preseli na Ahiret.²⁶⁴

²⁶⁴ Muslim, *Sahihu Muslim*, Daru Tajjibeh, Rijad, 2006, hadis br. 1631, I tom, str. 770.